

weiterbestehen oder wieder aufleben zu lassen der schliesslich das niederländische Volk in den 10. Mai geführt hat. Eines möchte ich aber sagen: Eine innenpolitische Bewegung und Willensbildung kann ihre Autorisierung niemals von mir als dem Vertreter der Besatzungsmacht erwarten, sondern muss sie dadurch erhalten dass sie das niederländische Volk von der Richtigkeit ihres Weges überzeugt. Wenn ich hierzu etwas sage, so ist dies . . . ein Rat aus der Erfahrung . . . : Die Sammlung der Kräfte eines Volkes kann niemals erfolgen durch die Verbindung verschiedener Programme wobei die Grundsätze möglichst ausgedehnt und daher unklar werden, damit alle noch irgendwie einen Platz darin finden' -

doelde Seyss-Inquart hiermee op het program van de Unie? Was hij van mening dat de Unie aan het werk wilde gaan in de geest 'die tot de rode mei geleid had'? Het Driemanschap wilde dat misverstand graag uit de weg ruimen: daags na Seyss-Inquarts toespraak publiceerde het een uitgewerkt program en nogmaals een dag later (28 juli) vroeg het een audiëntie bij de Reichskommissar aan; de brief waarin dat geschiedde (het stuk is niet bewaard gebleven) was van dien aard dat Reinink, misschien toch al teleurgesteld omdat hij terzijde geschoven was, zich geheel terugtrok, hij was het 'met de inhoud van wat (Homan) op dat ogenblik wilde betogen, . . . bepaald oneens'.¹

In het op 27 juli gepubliceerd program² werd vooropgesteld dat de Nederlandse Unie 'met open oog voor de werkelijkheid' (Duitslands suprematie) 'en in loyale verhouding tot de bezettende overheid' aan het werk wilde gaan; ter 'verdieping van de Christelijke geest in de samenleving' had de Unie op 'cultureel gebied' negen richtlijnen opgesteld waaronder als vierde: 'Vrijheid van godsdienst, kerk, levensbeschouwing en opvoeding'; dat die 'vrijheid van levensbeschouwing', indien hersteld, niet tot een normale parlementaire democratie mocht leiden, bleek uit de eerste richtlijn 'op sociaal-economisch gebied' die in de richting van een corporatief bestel wees: 'Organische ordening van de arbeidsgemeenschap zonder klassen-tegenstellingen'. In andere richtlijnen werd duidelijk afstand genomen van de liberale economische orde. De politieke consequenties die uit dit alles voortvloeiden, werden tamelijk vaag aangeduid:

'Op staatkundig gebied ijvert de Nederlandse Unie voor een sterk Nederlands volk, in nauwe verbondenheid met de overzeese gebieden. Zij is overtuigd dat een organische opbouw van het Nederlandse gemenebest onder leiding van een krachtig en besluitvaardig gezag noodzakelijk is. De uitwerking van deze richtlijnen zal zij ter hand nemen zodra de tijd daartoe gekomen is' -

¹ Getuige H. J. Reinink, *Enq.*, dl. VII c, p. 516. ² Tekst: a.v., dl. VII b, p. 25.